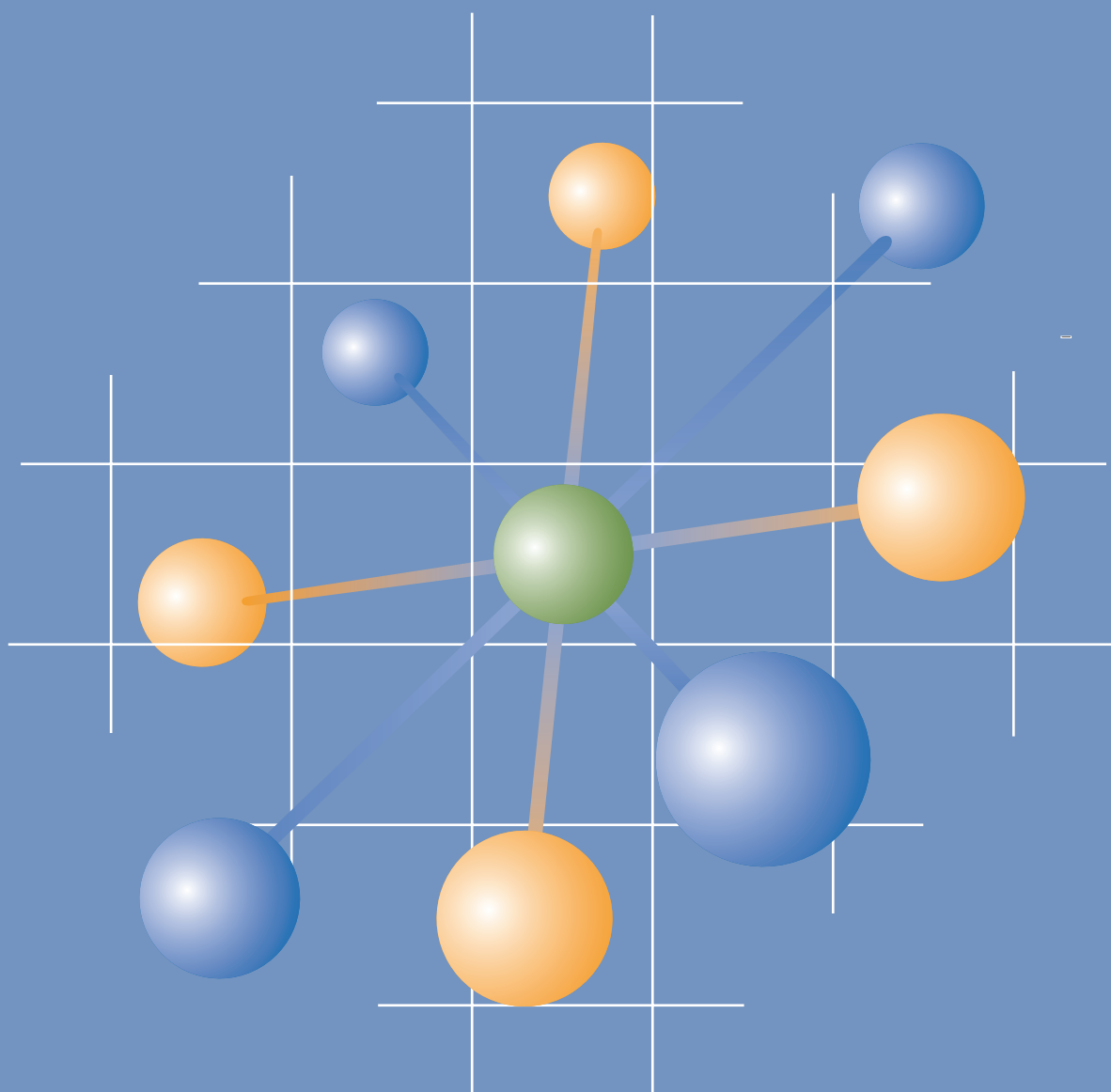

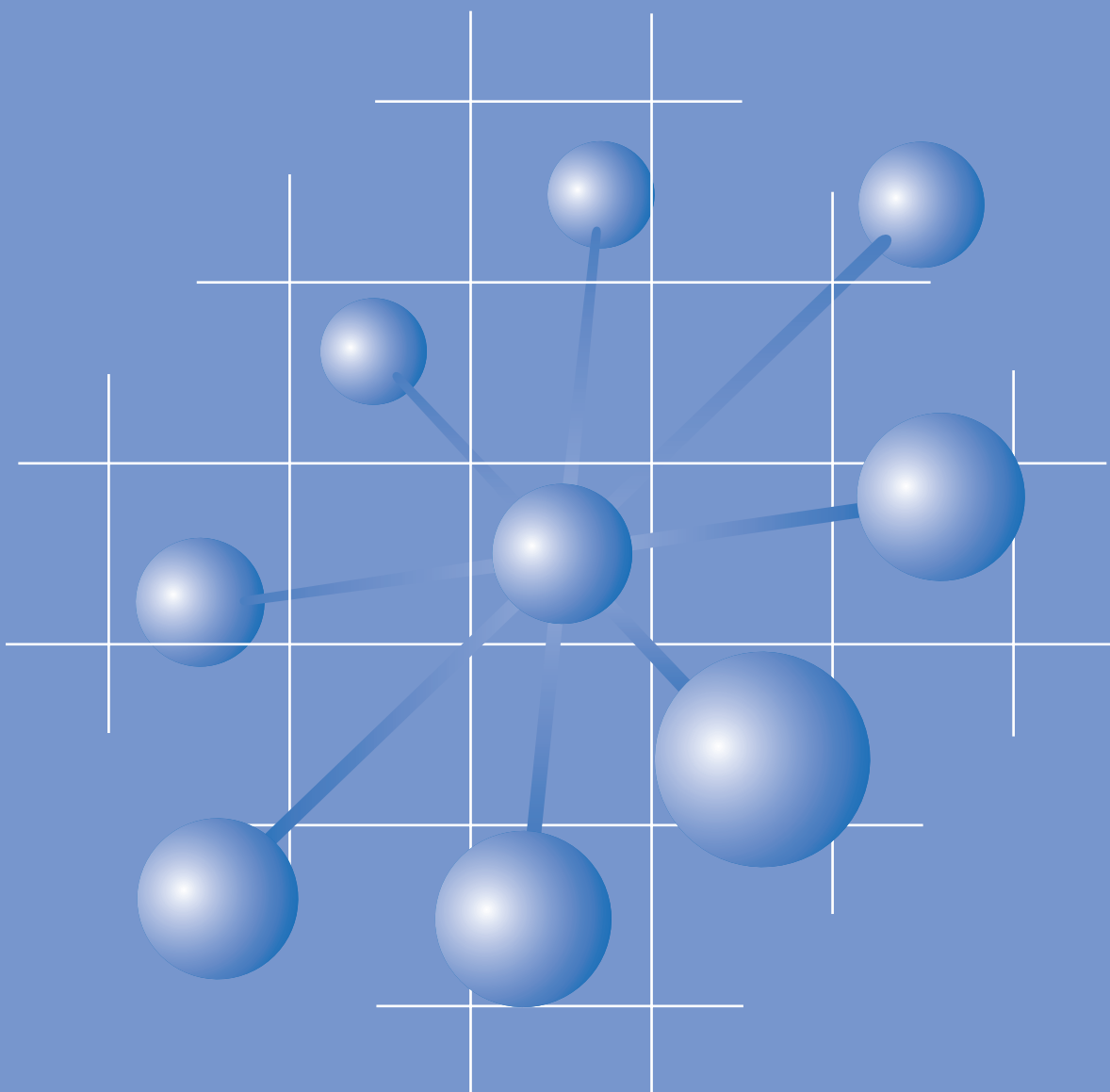
Пакет помагала
за обучение
на връстници
от връстници

Оценка на качеството на програмите за обучение на връстници от връстници

Пакет помагала
за обучение
на връстници
от връстници

Оценка на качеството на програмите за обучение на връстници от връстници

Настоящата публикация бе възможна благодарение на финансовата подкрепа на Американската агенция за международно развитие (USAID), предоставена на програма на Международната организация за семейно здраве/Програма “Младежка мрежа” (FHI/YouthNet). Публикацията представлява част от пакет помагала за обучение на връстници от връстници, разработен в сътрудничество с Фонда на ООН за население (UNFPA), за Програмата на Младежката мрежа за обучение на връстници Y-PEER.

YouthNet е петгодишна програма, насочена към подобряване на репродуктивното здраве и предотвратяване на разпространението на ХИВ/СПИН сред младите хора. Екипът на YouthNet се ръководи от Международната организация за семейно здраве (FHI), като в състава му влизат “Кеър” САЩ (CARE USA) и Ар Ти Ай Интърнешънъл (RTI International). Настоящата публикация е финансирана частично и по линия на Споразумението за сътрудничество между USAID и FHI за Младежка мрежа - № GPH-A-00-01-00013-00.

UNFPA е международна агенция за развитие, която насърчава и защитава правото на всяка жена, мъж и дете да се радва на здравословен живот и да се ползва с равни възможности. UNFPA подкрепя страните по света да разработват политики и програми за намаляване на бедността, като се използват статистически данни за състоянието и живота на населението. Всяка бременност да бъде желана, всяко раждане да бъде безопасно за майката и за детето, всеки млад човек да може да се предпази от ХИВ/СПИН и всяко момиче или жена да усеща зачитане и уважение – това е мисията на UNFPA.

Младежката мрежа за обучение на връстници Y-PEER работи от 2001 г. с партньори в различни страни. Целта на мрежата е повишаване на капацитета на неправителствени и правителствени организации, така че те да могат да ръководят, изпълняват, наблюдават и оценяват програми за обучение на връстници за превенция на ХИВ/СПИН и подобряване на репродуктивното здраве. Инициативата Y-PEER е създадена от UNFPA в партньорство с FHI/YouthNet, Детския фонд на ООН (UNICEF) и други. Създадена в 27 страни в Източна Европа и Централна Азия, Младежката мрежа за обучение на връстници Y-PEER вече се разширява и към други части на света, в това число в арабските страни и Африка.

Family Health International/YouthNet
2101 Wilson Boulevard
Arlington, VA 22201 USA

United Nations Population Fund (DASECA) and Youth Peer Education Network (Y-PEER)
220 East 42nd Street, 20th floor
New York, NY 10017 USA

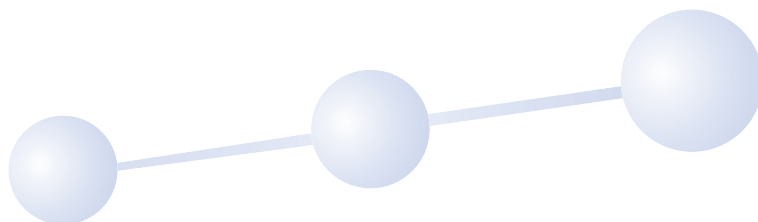
© 2006 by Family Health International

Българско издание
ISBN: 978-954-335-052-0

Мненията, изразени в този документ, не отразяват непременно политиките на UNFPA, USAID или FHI. Принципите и политиките на агенциите на ООН се управляват от съответните решения на управляващия орган на всяка агенция, като всяка агенция изпълнява интервенциите, описани в настоящия документ, в съответствие с тези принципи и политики и в рамките на пълномощията си.

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	5
Стъпка 1. Планиране на оценката, съставяне и обучение на екип	11
Стъпка 2. Провеждане на интервюта	13
Стъпка 3. Попълване на контролни списъци и изготвяне на отчет	18
Указания за провеждане на интервюта	21
Обучители на връстници	21
Екип и ръководство	25
Родители	28
Заинтересовани страни	29
Контролни списъци	
Контролен списък 1. Сътрудничество със заинтересованите страни	31
Контролен списък 2. Ангажиране на родителите	32
Контролен списък 3. Ангажиране на младежите	33
Контролен списък 4. Партньорства между младежи и възрастни	34
Контролен списък 5. Сътрудничество с учителите на връстници	36
Контролен списък 6. Равенство и равнопоставеност на половете	37
Контролен списък 7. Ангажиране на общността	38
Контролен списък 8. Технически рамки	40
Обобщение на резултатите от контролните списъци	42
Избрани ресурси за обучение на връстници от връстници	43

Благодарности

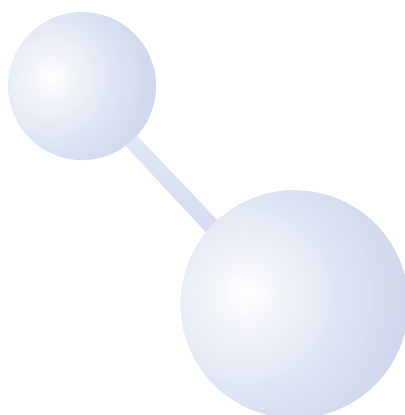
Настоящата публикация е подготвена от д-р Гари Свенсън, старши научен сътрудник към Международната организация за семейно здраве/Програма “Младежка мрежа” (FHI/YouthNet), съвместно с редица колеги, работещи по научен проект за обучение на връстници от връстници. Помагалото е резултат на работата по дългогодишен научноизследователски проект на YouthNet в Замбия и Доминиканската република, оглавяван от д-р Свенсън като водещ изследовател и Холи Бърк от Международната организация за семейно здраве (FHI) като асистент по проекта.

Научноизследователският проект бе подкрепен от много други съмишленици. За да се запознаете с дискусията по научните изследвания и пълния списък на многобройните сътрудници, вижте благодарностите и текста в “Проучване на развитието на резултативността и устойчивостта на Програмата за обучение на връстници от връстници – Работен доклад № 3 за изследвания на младежта”, достъпен на <http://www.fhi.org/en/Youth/YouthNet/Publications/YouthResearchWorkingPapers.htm>.

Специална помощ за публикацията бе оказана от Алис Хаземба – консултант, дипломирана акушерка и изследовател към Университета на Замбия, както и от хората, подпомогнали пилотирането на оценката по време на изследванията в Замбия – Саймън Чизебука, Сесилия Муила, Крис Лубази, Чипили Чипили, Моузес Сакала и д-р Маргарет Миамболау.

Подходящият формат и публикацията за програмната среда бяха взаимствани от “Клинична оценка на услуги, подходящи за младите хора” от Серендоуиц, Солтър и Хейнсуърт (Патфайндър Интърнешънъл, 2002).

Издава се благодарност и на следните лица, които редактираха черновата на публикацията: Хали Малер от Академията за развитие на образованието; Синди Уошак Гиъри, Джоан Луис, Тоня Нягиро, Мариан Прибила и Джейн Шулер от FHI; Гуин Хейнсуърт от Патфайндър Интърнешънъл; Александър Бодироза и Мария Василева-Блажев от UNFPA; Шанти Конли и Махуа Мандал от USAID. Също към FHI - благодарности на Уилям Фингър за редакторската помощ и на Карен Дикерсън за редактиране на изданието. Оформлението е дело на Дик Хил от ХилСтудио.

Въведение

Това помагало е предназначено за оценители, ръководители на проекти, супервайзори и др., за да подпомогне оценяването на качеството на младежките програми за обучение на връстници от връстници (ОВВ), базирани в общността. Установяването на пътища за усъвършенстване на дейността на програмите за ОВВ само по себе си е предизвикателство. Настоящото помагало представя инструменти и предложения, които могат да подпомогнат изпълнението на тази задача. То не е предназначено да измерва въздействието на програмите за ОВВ за целите на формална оценка или научен проект. Все пак резултатите от оценките, направени на базата на това издание, могат да бъдат включвани и във формални оценки.

Помагалото е изградено от осем контролни списъка, разработени и утвърдени при научно изследване на резултативността, устойчивостта и ефективността на програмите за ОВВ, преминало през две фази. Фазата на проучване на развитието включваше разработване на контролните списъци, а втората фаза - тестване и проверка за валидност на контролните списъци.

Изследването бе проведено в две много различни културни среди – в Замбия и в Доминиканската република. Докладът за констатациите от проучването на развитието и дискусията за оформянето на контролните списъци може да бъдат прочетени в “Проучване на развитието на резултативността и устойчивостта на Програмата за обучение на връстници от връстници – Работен доклад № 3 за изследвания на младежта” от Гари Свенсън и Холи Бърк.¹ Настоящото помагало беше пилотирано като част от втората фаза на изследователския проект, като при необходимост претърпяваше адаптация.

По време на изследването се очертаха седем основни теми, които допринасят за осигуряване на качество и ефективност на една програма за ОВВ. Контролните списъци синтезират основните критерии по всяка от седемте теми. В проучването бе включен и осми контролен списък за техническите рамки, адаптиран от съществуващо помагало, разработено от Центрове за контрол и превенция на болестите в САЩ (U.S. Centers for Disease Control and Prevention), отнасящо се до техническите аспекти на интервенциите за превенция на ХИВ.²

Всеки контролен списък съдържа отделни критерии за оценка, общо 107 за осемте списъка. Осмият контролен списък за техническите рамки дава общ поглед върху програмата и по тази причина донякъде се припокрива с други-

те седем. В някои от случаите може да се окаже полезно оценката да започне с него, докато в други ще е най-подходящо да се използва в края на оценката, като обобщение. По-долу предлагаме описание на обхвата на осемте контролни списъка, направено въз основа на констатациите от научното изследване:

■ **Сътрудничество със заинтересованите страни.** Заинтересована страна е лице или организация с важно или влиятелно положение в общността, която има интерес, инвестиция или участие в програмата. Заинтересовани страни могат да бъдат правителствени агенции, донори или донорски организации, определящи политиките на организации или лица, неправителствени, религиозни или базирани в общността организации. Клиники, младежки центрове и училища, които сътрудничат на програмата, също могат да бъдат разглеждани като заинтересовани страни. Заинтересованите страни могат да работят с екипа на програмата или с учителите на връстници. За да се подпомогнат процесите на установяване на сътрудничество и доверие, от програмите трябва да информират заинтересованите страни за своите стратегии, работни планове и дейности. Сътрудничеството може да се изразява под формата на редовни срещи, съвместни инициативи, споделена визия и намерения за подкрепа в името на добруването на младите хора в съответната общност.

■ **Ангажиране на родителите.** Нагласите на родителите на учителите на връстници и степента на тяхното участие често са пренебрегвани, но могат да бъдат от изключително значение за успеха на програмите за ОВВ. Затова програмите трябва да достигат до родителите и да осигуряват участието им. Те са ключови фигури, които разрешават или не на децата си да участват като учители на връстници, и могат да ги мотивират, като насърчават дейностите им. Ангажирането на родителите може да допринесе за задържането на участниците в програмата и да подобри позициите ѝ в общността.

■ **Ангажиране на младежите.** Значимото ангажиране на младежите е от изключителна важност за задържането, мотивацията и резултативността на учителите на връстници. Ангажирането на младите е свързано със степента на овластяване и възможностите за вземане на решения, чрез установените в организациите механизми. Възможностите за значимо ангажиране изискват адекватно обучение и супервизия, които могат да развият уменията на младежите да вземат решения и вещината им при изпълнение на задълженията.

■ **Партньорство между млади и възрастни.** Партньорството между млади и възрастни е стъпка, която отива отвъд участието на младежите. То изисква работа и инициативност както от младежите, така и от възрастните, макар че възрастните в екипа често трябва да поставят началото и да

подпомогнат процеса в рамките на дадена организационна структура. Балансираното партньорство между младежи и възрастни включва следните компоненти: директно участие на младежите, открито общуване, доверие, взаимно уважение, подкрепа от страна на възрастните, взаимно споделяне на положителни и отрицателни реакции спрямо действия на другите.

- **Сътрудничество сред обучителите на връстници.** Сътрудничеството и работата в екип на обучителите на връстници са важни за задържането на участниците и постигането на добри резултати. Другарството и приятелствата, създадени в група обучители на връстници, са сериозна мотивация за присъединяване, активност и оставане в програмата. Обучителите на връстници изпитват потребност от споделена визия и споделена отдаденост по отношение на програмата и нейните цели. Екипът на програмата трябва да насърчава сътрудничеството чрез групови дейности с цел повишаване самооценката и социалните умения на обучителите на връстници, както и да осигурява супервизия в случай на възникнали конфликти.
- **Равенство и равнопоставеност на половете.** Обучителите на връстници трябва да разберат как половата идентичност влияе върху собствените им нагласи и поведение. Работата на терен в смесени групи им позволява да влизат в нови роли под ръководството на екипа и да служат като ролеви модели за другите младежи. Обучението и супервизията трябва да обхващат не само биологичните разлики, но и въздействието, което социалните полови роли оказват върху работата по теми като репродуктивно здраве и ХИВ/СПИН, както и върху постиженията на участниците като обучители на връстници.
- **Ангажиране на общността.** От изключително значение е степента на сътрудничество между изпълняващите програма за ОБВ и местната общност, към която е насочена програмата, включително и различните заинтересовани страни. Широката подкрепа от общността е решаваща за резултатността и устойчивостта на програмата, защото повишава мотивацията на младите обучители на връстници и ангажираността на родителите, както и възможността за отговор на програмата спрямо нуждите на общността и институциите.
- **Технически рамки.** Рамката от Центрове за контрол и превенция на болестите в САЩ (U.S. Centers for Disease Control and Prevention), адаптирана за програмите за ОБВ, се състои от четири части: проектиране на програмата, изпълнение, управление и отговор спрямо нуждите на целевата общност. В този случай чрез техническата рамка трябва да може да се реагира на посланията на средата, от която се набират обучителите на връстници и където се провеждат дейностите. Техническите или оперативни рамки на програмите за ОБВ поставят същите изисквания, както и програмите,

които не се занимават с ОБВ, плюс допълнителната отговорност за пряко ангажиране на младежи.

Как да използваме инструментариума: процесът на оценка

Оценката включва три основни стъпки:

- 1. Планиране на оценката, съставяне и обучение на екипа.** Необходимо е старателно планиране, включващо определяне на членовете на екипа и осигуряване на обучение (особено за умения за провеждане на интервю).
- 2. Провеждане на интервюта.** Оценяващият екип провежда интервюта с различни групи заинтересовани страни, включително и със самите обучители на връстници. Членовете на екипа събират данните и впечатленията от проведените интервюта, като водят записки, които могат да послужат за справки на следващ етап. В настоящия инструментариум са включени примерни въпроси за интервю, които да бъдат използвани с обучители на връстници, служители и ръководители, родители и заинтересовани страни.
- 3. Попълване на контролните списъци и изготвяне на отчет.** Екипът използва записките и общите си срещи, както и друга събрана информация по програмата, за попълване на контролните списъци. В това помагало са включени осем контролни списъка и е предложен инструментариум “Обобщение на резултатите от контролните списъци”.

Прилагането на инструментариума зависи от няколко фактора – цели на програмата, участващи заинтересовани страни, налични ресурси, логистика (например отдалечеността на реализиране на проектите за обучение на връстници от връстници), структура на спонсориращите организации, общности, изисквания на донорите и др. В идеалния случай оценяващият екип ще има нужда от два до три дни за провеждане на интервюта и попълване на контролните списъци. Това време може да варира в зависимост от обхвата на програмата, кога ще бъдат на разположение интервюираните и други логистични аспекти.

Ако за даден проект се налага намаляване на броя на интервюта с оглед съкращаване на процеса, най-важно е да бъдат интервюирани самите обучители на връстници, екипът и ръководителите на програмата. Без интервюта и с другите групи заинтересовани страни обаче няма да се получи пълна кар-

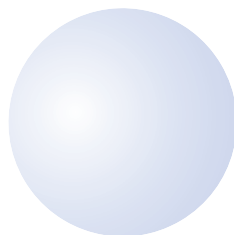
тина. Интервюта с родителите и заинтересованите страни от общността ще подкрепят задълбочаването на оценката.

Помагалото може да се използва и за текущо мониториране при преценка, че това е полезно за програмата. В случай че се използва като част от формална оценка, събраните с негова помощ данни трябва да бъдат част от изходната и крайната оценка, която би трябвало да включва и други видове данни за проекта.

Преди оценяващият екип да започне своята работа трябва да се проведе инструктаж за оценката с всички участници в програмата, като това е от особена важност за хората и групите, които ще бъдат интервюирани. Възможно е да се наложи родителите на тези обучители на връстници, които ще бъдат интервюирани, да бъдат уведомявани или да се потърси разрешение от тях за интервюиране в зависимост от възрастта на обучителите.

Инструктажът трябва да включва целта на оценката и как и от кого ще бъдат използвани резултатите. Трябва да се обсъдят процедурите за оценяване и различните въпроси, които ще бъдат задавани. Казусите, свързани с поверителността и анонимността, трябва да бъдат недвусмислено изложени. В много държави, за да се разреши провеждането на оценка, е необходимо официално писмо от определена правителствена институция (например от министерството на здравеопазването).

В това помагало не се обсъждат другите дейности, съпътстващи оценката. Например то не предлага подробности как точно да се провеждат оценките по места по програмата, като събиране на информационни материали, писане на отчети и други необходими стъпки. Великолепна справочна литература за оценките по места предлага "Технически наръчник за бързо оценяване и реагиране", съставен от Световната здравна организация.³ Настоящото помагало не засяга също така и плановете за действие, които могат да се предприемат в резултат на приложението му. Образец на план за действие е включен в "Клинична оценка на услуги, подходящи за младите хора" на Патфайндър Интърнешънъл.⁴

Програмата/програмите за оценка и ръководителят на екипа ще бъдат определени от донора, заинтересованата страна - институция, програмата за ОВВ или оценителя. Ръководителят на екипа прави преглед на наличните програмни документи, отчети, работни планове, наръчници и стратегически документи, включително и въпросите, свързани с организационната структура, операциите, заинтересованите страни и сътрудниците в общността. В случай че седалището на ръководителя на екипа се намира извън региона, където ще се провежда оценката, настоятелно се препоръчва предварително посещение на местата по програмата, за да се съберат подробности за програмата и да бъдат запознати с работата по предстоящата оценка екипът, обучителите на връстници и заинтересованите страни.

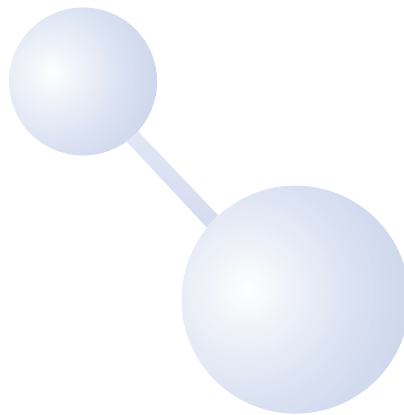
Идеалният оценяващ екип би трябвало да е съставен от възрастни и младежи с опит в обучението на връстници и в работата с младежи, като двама са възрастни и двама са младежи от различен пол. Такъв демографски подход към формирането на екипа може да допринесе за откритост в дискусиите, свързани с отношенията между младежите и възрастните и различните полове. Екипът трябва да бъде обучен в използването на насоките при интервюта и попълването на контролните списъци (виж стъпки 2 и 3).

Членовете на екипа трябва да владеят основните умения, необходими за такава оценка, да говорят езика на съответната общност, да притежават умения за водене на интервюта, за водене на записки и писане на отчети, както и да имат съответния професионален опит. Те също така трябва да бъдат обучени да се придържат към етиката по отношение на поверителността и по-деликатните въпроси при интервюиране на младежите. По време на интервюта може да бъдат изразени лични възгледи или деликатна информация, които трябва да останат поверителни. Разпространяването на информация, получена при интервю, не само не е етично, но може и да навреди на отделни лица или на програмата като цяло. Почтеността и обективността на екипа са изключително важни за успеха на оценката.

В зависимост от уменията и опита на членовете на екипа обучението им за провеждане на оценката може да варира от един до три дни. Най-малкото, всички членове трябва да са запознати с насоките за интервюиране, контролните списъци и основната структура на програмите, които ще се оценя-

ват. По време на обучението екипът трябва да преразгледа насоките за провеждане на интервюта (виж стъпка 2 по-долу) и да ги адаптира към местната програма и нейната среда.

Обучението и планирането може да включва ролеви игри между възрастните и младежите, които да им помогнат да работят в екип по време на интервюта, информационни сбирки за запознаване с въпроси, засегнати в контролните списъци (например партньорствата между младежи и възрастни), и ясно определяне на начините за водене на записки по време на срещите. Обучението би трябвало да бъде провеждано интерактивно, с периоди на дискусии и обратна връзка, водено от ръководителя на екипа или от външен консултант.

На този етап оценяващият екип провежда интервюта с различните групи, подкрепящи програмата, включително и със самите обучители на връстници. Интервюиращите трябва да имат опит във воденето на интервюта и да познават местната култура. Екипите би трябвало да работят по двойки по време на интервютата (интервюиращ и водещ записки, в идеалния случай – възрастен и младеж). Умелото водене на записки е от особена важност, защото по-късно те ще бъдат използвани за попълване на оценъчните скали в контролните списъци.

Възможно е провеждането на интервютата да става групово или индивидуално. Груповите интервюта изискват по-малко време и хора и обикновено са подходящи за почти всички групи, с изключение на интервютата, които трябва да се проведат с ключови личности, например координатори на програмата, треньори и ръководители. Отговорите на хората в групи често са по-открити и откровени, когато не са интервюирани в присъствието на обучителите на връстници или техните супервайзори. Може да се наложи някои заинтересовани страни да бъдат интервюирани индивидуално поради отдалечеността им. Родителите може да бъдат интервюирани в група, ако този подход е изпълним. Обучителите на връстници би трябвало да бъдат интервюирани в малки интерактивни групи от не повече от 10 души. В много култури може да се наложи това да става както в смесени, така и в еднopolови групи.

Някои критерии от контролните списъци могат да бъдат възприети твърде директно или лично, за да се задават като въпроси. По време на пилотирането на контролните списъци бяха разработени четири ръководства с насоки в помощ на интервюиращите при задаване на подобни лични или трудни въпроси. Четирите ръководства са организирани в зависимост от групите за интервюиране: обучители на връстници, служители и ръководители, родители и заинтересовани страни. Ръководствата за интервюиране на обучители на връстници и на служители и ръководители са организирани до голяма степен в зависимост от темите в контролните списъци, защото техните коментари засягат голяма част от тези теми. Двете ръководства за родителите и за заинтересованите страни са по-общи и засягат тяхната ангажираност с обучителите на връстници и изпълнението на програмата. Ръководствата представляват първият инструмент в настоящата публикация.

Начините за използване на ръководствата за интервюиране биха варирали в зависимост от опита на интервюираните и вида на дискутираните въпроси. Някои участници вероятно ще отговарят на въпросите направо, докато други могат да имат нужда от пояснения. Въпросите за ролята на пола или за партньорството между младежи и възрастни може да се окажат по-оспорвани, да предизвикват повече мнения, отколкото директните въпроси с конкретни отговори, като да речем за броя на обучителните сесии седмично.

В някои случаи оценяващият екип може да помоли интервюираните да оценят с точки от 1 до 5 конкретен въпрос от контролен списък, в други ситуации подходът за интервюиране ще трябва да бъде обходен, с косвени и подпомагащи въпроси. Провеждането на интервюто не е структурирано под формата на анкетна карта с въпроси от контролния списък, така както се попълват при социологически проучвания. Ето защо интервюиращият екип ще трябва да сортира записките от интервютата и да използва материала по подходящ начин, за да даде отговори на съответните критерии от контролните списъци.

Възгледите на младежите и възрастните могат да бъдат много различни и дори противоположни. В процеса на пилотиране бе установено колко е важно по време на интервютата да присъстват както представители на младите, така и на възрастните членове на екипа. Това ще позволи да бъдат съпоставени различните възгледи по време на оценяването и при необходимост да бъдат разменени ролята на интервюиращ и водещ записки. В някои случаи обучителите на връстници могат да се почувстват твърде застрашени или респектирани от интервюиращите възрастни, за да бъдат откровени в отговорите си, ето защо присъствието на млад човек в интервюиращия екип в такива случаи ще насърчи по-точни отговори.

Обучителите на връстници би трябвало да бъдат интервюирани както в смесени групи, така и в група от един пол. Много от темите в контролните списъци са свързани пряко или косвено с въпросите за равнопоставеността на половете. В зависимост от групата и от културата това може да провокира или сериозен дебат сред младите хора, или дори мълчание. Ако въпросите за равнопоставеност на половете не са били засегнати в програмата, младите хора може да не са формирали речник със съответните понятия, чрез който да обсъждат темата, и ще имат нужда от пояснения. Процесът на пилотиране разкри, че когато интервюиращият и интервюираните са от един и същи пол, особено при въпросите за равнопоставеност на половете, получените отговори са доста по-задълбочени.

Как да се използват ръководствата за интервюиране

Интервюиращият екип трябва да прочете ръководствата за интервюиране **преди** провеждане на интервюта. След предварителната подготовка - в зависимост от образованието, опита, езика, определеното време и други обстоятелства - екипът трябва да адаптира въпросите така, че да се превърнат в основа за дискусия. Насоките за интервюиране **не са** предназначени да бъдат използвани под формата на въпросник за анкетиране. Написани са в разбираем за интервюиращия екип стил. Въпросите ще трябва да бъдат адаптирани към нивото на интервюираните – това е особено важно за учителите на връстници с по-малък опит в сфери като равнопоставеност на половете и партньорство между младежи и възрастни.

По-долу следват препоръки относно подгрупите, които да бъдат интервюирани по съответния контролен списък. Имайте предвид, че термините “служители на програмата” и “ръководители и служители на програмата” са сходни, но не са непременно взаимозаменяеми. Някои програми за ОБВ се изпълняват от по-големи организации и в подобни случаи интервюирането на ръководния състав на по-голямата организация може да се окаже от съществена важност.

- **Списък за сътрудничество със заинтересованите страни**
Заинтересовани страни, служители и ръководители на програмата, обучители на връстници
- **Списък за ангажиране на родителите**
Родители, обучители на връстници, служители по програмата
- **Списък за ангажиране на младежите**
Обучители на връстници, служители и ръководители на програмата
- **Списък за партньорства между младежи и възрастни**
Обучители на връстници, служители и ръководители на програмата, родители, заинтересовани страни
- **Списък за сътрудничество с учителите на връстници**
Обучители на връстници, служители по програмата
- **Списък за равенството и равнопоставеността на половете**
Обучители на връстници, родители, служители по програмата
- **Списък за ангажиране на общността**
Заинтересовани страни, обучители на връстници, служители и ръководители на програмата
- **Списък за техническите рамки**
Служители и ръководители на програмата, обучители на връстници, заинтересовани страни

Тъй като членовете на екипа вероятно няма да могат да интервюират всички обучители на връстници, родители или заинтересовани страни по дадена програма, те ще трябва да подберат кого да интервюират, използвайки стратегията на извадките. Има няколко метода за подбор на извадки за интервюиране, но те не са обхванати в този инструментариум (виж помагалото на СЗО за оценяване, споменато на стр. 9)⁵. Съществуват обаче няколко стратегически съображения при подбор на извадки за програмите за ОВВ.

Извадката от обучители на връстници трябва да включва:

- наскоро включени, също както и добре обучени и активни младежи, т.е. не само “ветерани”;
- пропорционален брой момичета и момчета в зависимост от програмата;
- равномерно представяне на участниците в програмата във възрастово, етническо и географско разнообразие.

Извадката от заинтересованите страни трябва да включва организации и индивиди, които:

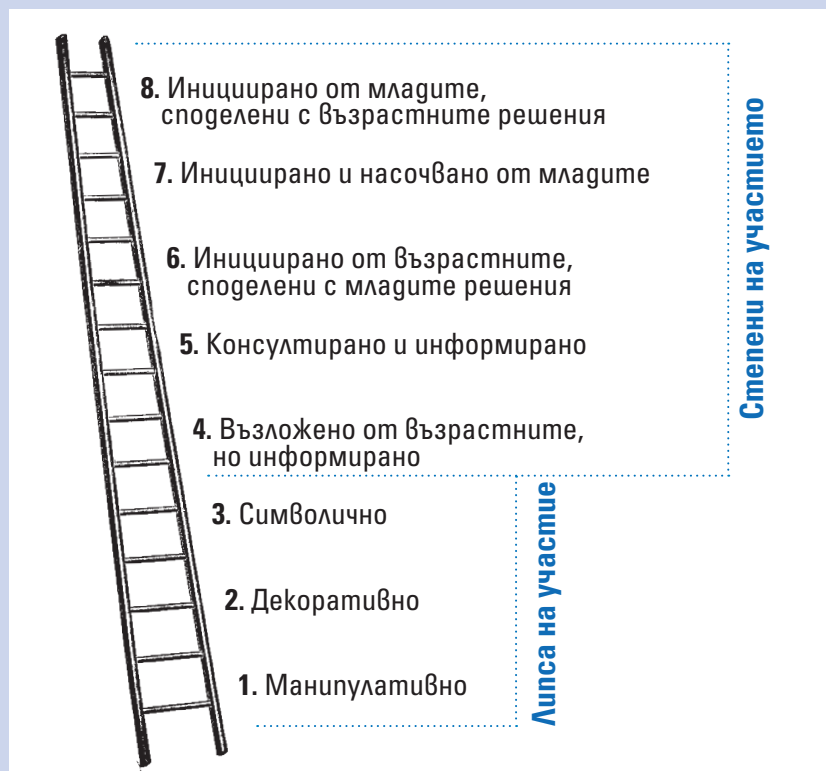
- работят активно по програмата и са инвестирани в успеха ѝ;
- работят директно с обучителите на връстници, особено с училища, клиники и младежки центрове;
- са водещи фигури в изграждането на общественото мнение и вземането на решения – религиозни водачи, традиционни водачи и отговорни правителствени фигури, например представители на министерства.

Извадката от родителите трябва да включва онези, които са активни или са инвестирани в успеха на програмата, или са представителни за различията в общността, подобно на описанието, което дадохме за обучителите на връстници.

Интервюиращият екип трябва да сподели резултатите от интервютата и извлечените поуки от ежедневните инструктажи на целия екип. Ръководителят на екипа е централна фигура в този процес и е отговорен за осигуряването на обратната връзка. Абсолютно всички интервюта с различните заинтересовани страни трябва да са приключени преди да започне попълването на контролните списъци.

Стълба на Харт за участието

Стълбата на Харт⁶ е концептуална рамка, която може да се използва от екипа при интервюване на обучители на връстници. Интервюиращият екип трябва да е запознат с концепцията за тази стълба за участието и да намери начин да взгради идеите в дискусиите относно служителите и ръководния екип на програмата.

Членовете на екипа ще трябва да определят процеса на преминаване от интервютата към попълване на контролните списъци, да прегледат резултатите от интервютата (вербално и чрез обмен на записки), да сравнят и да обсъдят констатациите в различните групи и да направят крайната оценка по критериите в контролните списъци.

Различните групи могат да имат различни виждания по един и същ въпрос. Например учителите на връстници, екипът на програмата и заинтересованите страни може да са на различни мнения за качеството на партньорствата между младежите и възрастните в дадена програма. Тези различни мнения наред с другата информация от оценката трябва да бъдат разгледани от екипа, когато се обсъждат критериите в Списъка за партньорствата между младежи и възрастни.

Петобалната скала за оценка по всеки списък може да бъде формулирана по следния начин:

1–2 = ниска

3 = средна

4–5 = висока

Ниската оценка 1 и високата оценка 5 трябва да се използват само в краен случай. При по-голямата част от процеса на оценяване класирането трябва да се базира на скала от три оценки, където 2 означава нисък, 3 – среден и 4 – висок бал.

До всеки критерий в контролните списъци е предоставено малко място за записки, което може да се използва за важни коментари по време на съставянето на последния работен вариант на списъците. По-дългите коментари, които предоставят подробности и обосновка на поставените оценки, трябва да бъдат представяни отделно и да се номерират съобразно контролните списъци, например списък 2, критерий 5. Подобни коментари са извънредно ценни както за организацията, поискала оценката, така и за програмата. Винаги, когато има възможност, трябва да бъдат предоставяни наличните коментари.

Ако по някаква причина даден критерий не може да бъде оценен, в колоната се отбелязва “неприложимо” (н/п). Така например критерият може да е

неприложим за програмата или пък интервюираният да не дава адекватни отговори.

Резултатите от оценката предоставят ценна информация за всички, които са инвестирали в програмата. Те трябва да бъдат представяни по ясен начин, с оглед предоставянето на насоки за хората, които ще формират бъдещите решения. Когато са налице значителни разлики във възгледите между различните интервюирани групи, записките трябва да отразяват тези различия. Разликите в бала може просто да отразяват различни гледни точки или по-дълбока и по-системна липса на сътрудничество между най-ангажираните участници в програмата. Може би най-важното за измерване общо за всички качество е степента на сътрудничество между тези групи и тяхната подкрепа за програмата и нейните цели.

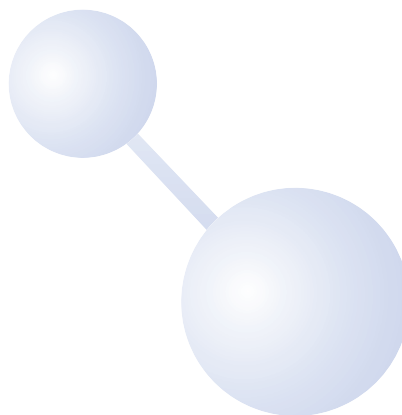
Попълнените контролни списъци могат да бъдат включени в Обобщение на резултатите от контролните списъци. Определя се краен бал за всеки от осемте списъка, като се събират баловете за всички критерии и се разделят на броя на оценените критерии. За Списъка на техническите рамки се изчисляват и докладват баловете във всяка подкатегория, т.е. проектирането на програмата, изпълнението, управлението и отговора на нуждите на целевата аудитория. Това обобщение, заедно с друга информация, събрана по време на оценяването, може да послужи като основа за финалните заключения и препоръки.

Следва примерно описание на предложение за финален отчет:

- **Исходна информация.** Този раздел съдържа времевата рамка (от... до...) на оценката, броя на интервюираните лица във всяка категория, както и имената и принадлежността към дадена организация на членовете на оценяващия екип. В определени случаи може да е подходящо да се включат имената и принадлежността на някои от интервюираните, например ключови заинтересовани страни в общността, донори и ръководен екип. Важно е гарантирането на поверителност при интервюирането, особено на учителите на връстници и на екипа, така че включването на имената на интервюираните трябва да става само с тяхно съгласие и след грижлива преценка за ползата от това.
- **Описание на програмата.** Включва предистория, съставена от документацията на програмата, предварителните посещения и оценка, както и целите на програмата, насоките и контекста в общността. Описанието обобщава стратегиите на програмата от гледна точка на целевата група, население, цели, стратегически подходи, системи за осъществяване, както и набиране и обучение на учители на връстници. В описанието на

програмата се идентифицират сътрудническите партньори, заинтересованите страни и важните ключови фигури, както и донорите. Обхванати са и въпросите на управлението, например мястото на програмата за ОБВ в рамките на по-голямата организационна структура.

- **Резултати от оценката.** Разделът включва обобщение на резултатите от контролните списъци. Може също така да включва и пълните контролни списъци и избрани записки за обосновка в зависимост от обхвата и дължината на отчета.
- **Препоръки.** В този раздел са отправени препоръки за необходимите подобрения, предложения за по-нататъшни действия, необходими ресурси, потенциалните пречки и предизвикателства, както и отговорните лица за тези действия.

Указания за провеждане на интервюта

Обучители на връстници

Примерни встъпителни думи, които може да бъдат адаптирани от оценяващия екип: *Бихме искали да научим повече за това как работи вашата програма от вашата лична гледна точка на млади хора. Анонимността ви във връзка със споделената информация ще бъде запазена, така че нито една от темите, които обсъждаме, няма да бъде свързвана конкретно с някого от вас. Получената информация ще бъде използвана за изготвяне на контролни списъци (чек-лист) по различните аспекти на програмата. Да започнем с някои основни данни за програмата и как решихте да участвате в нея.*

Всеки оценяващ екип би трябвало да реши кога се налага да разделя обучителите на връстници в смесени групи или в групи само от момичета или само от момчета (еднополови). Може да задавате най-различни въпроси в смесени групи, но горещо ви препоръчваме въпроси, свързани с равнопоставеността и равенството между половете, да бъдат задавани в групи, съставени само от представители на единия пол.

Техническа рамка

- Как станахте обучители на връстници?

Подсказващи въпроси: Какъв подбор преминахте, за да стигнете дотук?

Какви бяха вашите мотиви да се включите в програмата?

- Разкажете в какво обучение участвахте.

Подсказващи въпроси: Какво е мнението ви за обучението?

Получихте ли необходимата подготовка за вашата работа?

Какво бихте променили следващия път?

- Какви лични цели преследвате в работата си като обучители на връстници?

Подсказващи въпроси: Смятате ли, че с участието си помагате за решаване на някакъв проблем, например рисковото сексуално поведение?

Какво правите, за да решите този проблем?

- Опишете целите и дейностите на програмата.
- В какви дейности участвате вие конкретно? Изнасяте ли лекции? Раздавате ли материали?

Подказващи въпроси: Какво бихте искали да правите по различен начин?

Какви са най-големите предизвикателства във вашата работа?

- Включва ли проектът дискусии за въздържане от полов живот и вярност на един партньор, както и използване на презервативи?
- Каква форма на подкрепа от страна на възрастните получавате във вашата работа?

Подказващи въпроси: Осъществяват ли те достатъчна супервизия над вас?

Получавате ли достатъчно техническа помощ?

А емоционална подкрепа?

Как бихте могли да получите по-широка подкрепа?

- Разкажете как се вземат решенията в програмата.

Подказващи въпроси: Кой решава какви дейности да се проведат?

Кой решава какво да бъде съдържанието на тези дейности и използваните информационни материали?

Кой взема решение относно планирането и стратегиите на програмата?

- По какъв начин работата ви се отразява в личен план?

Подказващи въпроси: Какъв е положителният и какъв е отрицателният ефект?

Как реагират приятелите и семейството ви?

- Какво ви мотивира или демотивира във вашата работа?
- Защо според вас младите хора остават или напускат програмата?
- Какво бихте желали да се промени в програмата или в нейната роля, за да бъде тя още по-успешна?
- Наясно ли сте с финансовите аспекти, свързани с вашите задължения?

А сега нека да поговорим за различните видове партньорски отношения между младежите и възрастните в програмата.

Екип и ръководство на програмата

- Опишете нивото на вашето участие в програмата.

Подсказващи въпроси: Какво би могло да се подобри?

Ако всичко е наред, защо е така?

- Наясно ли сте какви са вашите отговорности, как и кога се очаква да ги изпълнявате?
- Какъв вид помощ и съдействие във вашата дейност ви оказват екипът и ръководството на програмата?

Да поговорим за процеса на вземане на решения в програмата. Този процес се състои от много стъпки - разработката на идеи, материали, дейности и самото съдържание на обучението.

- Разкажете как се вземат решенията в програмата?

Подсказващи въпроси: Кой има последната дума при вземането на решение и как става това?

- Приемат ли се сериозно вашите предложения и идеи?
- Какво бихте предприели за подобряване на процеса на вземане на решения?
- Опишете какви са вашите партньорски взаимоотношения с екипа и ръководството на програмата.
- Отнасят ли се екипът и ръководството с вас справедливо и като с равен?
- Оценяват ли екипът и ръководството вашия принос?

Ангажиране на родителите

- Участват ли вашите родители в програмата? Ако е така, как решиха да се ангажират?
- Запознати ли са родителите ви с целите на програмата и как работи тя?
- Знаят ли какво е вашето участие в програмата?
- По какъв начин подкрепят вашето участие? Например позволяват ли ви да се откъсвате от домашните си задължения, за да работите по програмата?
- По какъв начин те подкрепят/популяризират програмата в квартала или общността.

Сътрудничество със заинтересованите страни

- Разкажете за степента на съдействие, което получавате от други организации в общността, ангажирани с програмата (напр. здравни заведения, училища, църкви и други религиозни общности).
- Как ви подкрепят те във вашата дейност?
- Как може да се подобри това сътрудничество?

Сътрудничество с обучителите на връстници

- Опишете степента на екипност в работата сред обучителите на връстници, участващи в програмата.
- Как работата в екип се подкрепя и насърчава от служителите?
- Участвате ли заедно и в други дейности в свободното си време?
- Как вие (обучителите на връстници) решавате споровете помежду си?
- Опишете нивото на доверие и сътрудничество между обучителите на връстници във вашата програма.

Равнопоставеност и равенство между половете

- Как се разпределят задълженията и правомощията за вземане на решения между момичетата и момчетата, обучаващи връстници?
- Имат ли момичетата и момчетата равни отговорности? Обяснете по-подробно.
- Опишете качеството на екипната работа между момичетата и момчетата, обучаващи връстници.

Подказващи въпроси: Еднакво ли е качеството в офиса на програмата и на терен? Какви са разликите?

Защо според вас екипът се сработва или не се сработва добре?

- Опишете по какъв начин програмата засяга проблемите на равенството между половете по време на обучението и на осъществяването на дейностите?

Подказващи въпроси: Включват ли тези дейности дискусии по темата за сексуално и репродуктивно здраве, свързани със социалните аспекти на пола?

- По какъв начин равенството между половете – равната отговорност на мъжете и жените – е свързано със сътрудничеството между обучителите на връстници, от една страна, и екипа и ръководството на програмата - от друга?
- Как може да се подобри равнопоставеността между половете в програмата?

Екип и ръководство

Изходни данни за програмата

- Опишете работния модел на програмата и как го прилагате в практиката.
- Разкажете за участието на общността в програмата за обучение на връстници от връстници.

Подсказващи въпроси: Опишете ангажирането на неправителствени организации, религиозни групи и държавни ведомства, които работят в същата целева област.

По какъв начин програмата си сътрудничи с тях?

- Какви резултати или въздействие очаквате от вашата програма? Как ще разберете дали постигате тези резултати?
- Какъв е приносът на вашата програма за осъществяване на промени в целевата група и в общността като цяло?
- Опишете всички оценки (по отношение на разработката, процеса на изпълнение или оценката на въздействието), които са били проведени или се провеждат в момента. (Поискайте копия на формулярите за оценка, наличната документация и др.)

Технически рамки

- Опишете процедурата за привличане на обучители на връстници.

Подсказващи въпроси: Как се извършва подборът?

Доколко те са представителни за общността?

Били ли са активни в общността преди да се присъединят към програмата?

- Разкажете какво обучение се провежда с тях.
- Колко момичета и колко момчета, обучаващи връстници, участват в програмата?
- Какви са мерките за задържане на обучителите на връстници в програмата? Каква е ситуацията при момичетата и при момчетата?
- Какво според вас мотивира обучителите на връстници да изпълняват дейностите и да останат ангажирани с програмата (стимули)?
- Как се поощрява (насърчава) работата в екип сред обучителите на връстници в програмата?

- Разкажете как учителите на връстници участват в дейността по планиране, обучение, текущите дейности, изготвяне на материалите и вземането на решения в програмата.
- Има ли според вас партньорство между младежите и възрастните, участващи в програмата? Какво мислите за качеството на партньорските взаимоотношения?
- Как се разрешават споровете в рамките на програмата?

Подказващи въпроси: Между екипа и учителите на връстници (спорове)?
Между самите учители?

- Опишете нивото на доверие и сътрудничество сред учителите на връстници в програмата.
- Опишете вида супервизия, която програмата предоставя на учителите.

Подказващи въпроси: Супервизията включва ли и осигуряване на наставничество?
От страна на по-възрастни учители на връстници?
От страна на екипа?

Равнопоставеност и равенство между половете

- Предоставя ли програмата обучение по проблемите на равнопоставеността между половете? Разкажете за това обучение.
- В каква степен се засягат въпросите за равнопоставеността между половете по време на супервизията и на изпълнението на дейностите?
- Опишете как се разпределят отговорностите и взимането на решения между момичетата и момчетата, обучаващи връстници.
- Опишете степента на сътрудничество между момичетата и момчетата, обучаващи връстници.
- Под каква форма програмата засяга проблемите на насилието между половете?

Ангажиране на общността

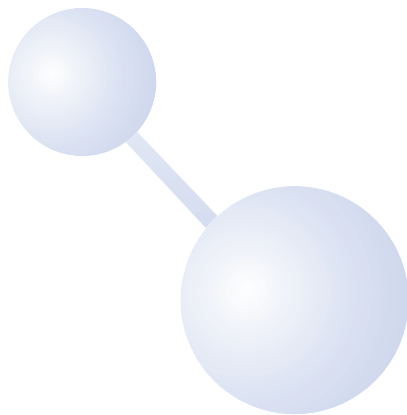
- Опишете качеството на комуникацията и сътрудничеството с други организации и заинтересовани страни в общността.
- Какъв вид директна подкрепа получава програмата от общността и съществуващите организации?

Ангажиране на родителите

- Опишете по какъв начин ангажирате родителите на учителите на връстници в програмата.

Донори

- Какъв вид подкрепа получавате от донорите?
- Как общувате и си сътрудничите с донорите?
- Как бихте описали вашите взаимоотношения с донорите?

Родители

Преглед на програмата

- Какви са според вас целите на програмата?
- Смятате ли, че програмата е ефективна в постигане на целите си? Ако е така, обяснете защо, и ако не - защо?
- Мислите ли, че програмата е важна за вашия квартал или общност?

Участие на младите хора

- Какво е участието на вашия син/дъщеря в програмата? В какви дейности участват?
- Подкрепяте ли участието на вашето дете в програмата? Ако да - обяснете защо, и ако не - защо?
- Смятате ли, че вашият син/дъщеря има полза от участието си в програмата? В какво се изразява ползата?

Участие на родителите

- По какъв начин вие сте ангажиран/а в програмата?
- Как се включихте и защо?
- Участвате ли в дейностите по програмата или в срещи?
- Как споделяте вашите идеи или тревоги със служителите в програмата?
- Какво влияние имате по отношение на програмата и решенията, които се вземат в нея?
- Доволни ли сте от степента на сътрудничество между родителите и служителите в програмата?
- Подкрепяте ли и популяризирате ли програмата по някакъв начин?

Подсказващи въпроси: Разговаряте ли с хората от общността за работата, която върши вашият син/дъщеря?

Разрешавате ли на вашия син/дъщеря вместо домашните задължения да отделя време, за да работи като обучител на връстници?

- Какво би направило програмата още по-ефективна?

Заинтересовани страни

Преглед на програмата

- Опишете вашия ангажимент към програмата.
- Разбирате ли целите и задачите на програмата?
- Споделяте ли целите на програмата и визията ѝ за младите хора?
- Доволни ли сте от информацията, с която разполагате, за дейностите и планираните инициативи по програмата?
- Смятате ли, че програмата е ефективна в постигането на целите си?

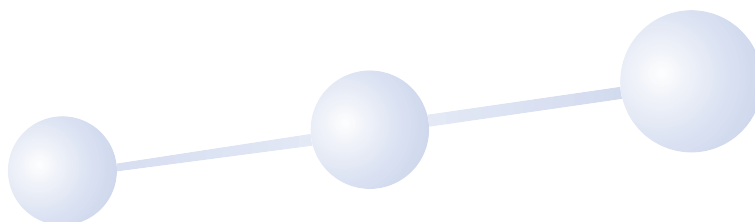
Ангажираност в програмата

- По какъв начин си сътрудничите с програмата и с участващите в нея обучители на връстници? Разкажете за вашата дейност.
- Доволни ли сте от качеството на комуникацията с програмата? Какво е влиянието ви върху програмата и решенията, които се вземат в нея?
- До каква степен се чувствате ангажиран с програмата?
- По какъв начин подкрепяте програмата и участващите в нея обучители на връстници?
- Каква полза имате вие от сътрудничеството си с програмата?

Перспективи за програмата

- Ефективен ли е подходът на програмата и участващите в нея обучители на връстници при решаването на въпроси, свързани със сексуалното поведение, ХИВ/СПИН и други въпроси в общността?
- По какъв начин програмата предоставя надеждна информация?
- Ценят и зачитат ли участващите в програмата, включително обучителите на връстници, различията между хората, ценностните системи и гледните точки в общността?
- Колко добре са запознати обучителите на връстници с темите, по които работят?
- Каква е мотивацията на обучителите на връстници при изпълнението на задачите?
- Колко важен е приносът на обучителите на връстници, участващи в програмата?

- Доколко програмата балансира ефективно между потребностите на организацията, младите хора, заинтересованите страни и институциите в общността?
- Какво е качеството на сътрудничеството между програмата и гореспоменатите групи? Ефективна ли е съвместната им дейност?
- Добре ли се сработват младежите и възрастните? Бихте ли описали тяхната работа като партньорство, в което младежите имат значителен принос? Или по правило възрастните казват на младежите какво да правят?
- Как може да се подобри сътрудничеството с програмата?
- Какви са бъдещите ви очаквания по отношение на програмата?

Контролен списък 1. Сътрудничество със заинтересованите страни

Критерии	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Заинтересованата страна се чувства достатъчно информирана за целите, философията и дейностите на програмата.		1 2 3 4 5	
2. Заинтересованата страна оказва подкрепа на програмата пряко или косвено.		1 2 3 4 5	
3. Заинтересованата страна смята, че гласът ѝ се чува и че има влияние върху програмата.		1 2 3 4 5	
4. Програмата сътрудничи със заинтересованата страна при планирането и изпълнението на дейностите.		1 2 3 4 5	
5. Заинтересованата страна и програмата си сътрудничат, за да избегнат дублиране на дейности в една и съща област.		1 2 3 4 5	
6. Заинтересованата страна предоставя помощ на програмата - финансова и в натура.		1 2 3 4 5	
7. Заинтересованата страна и програмата имат общо виждане за подобряване здравето на младите хора.		1 2 3 4 5	
8. Заинтересованата страна е удовлетворена от качеството на комуникиране с програмата.		1 2 3 4 5	
9. Съществува висока степен на доверие между заинтересованата страна и програмата.		1 2 3 4 5	
10. Заинтересованата страна и програмата обменят информация и умения.		1 2 3 4 5	
11. Заинтересованата страна има доверие в нивото на компетентност на програмата.		1 2 3 4 5	
12. Заинтересованата страна има полза от сътрудничеството с програмата.		1 2 3 4 5	

Контролен списък 2. Ангажиране на родителите

Критерии	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Родителите са удовлетворени от целите и ценностите на програмата.		1 2 3 4 5	
2. Родителите подкрепят целите и дейностите на програмата.		1 2 3 4 5	
3. Родителите подкрепят участието на децата си и смятат, че е полезно за тях.		1 2 3 4 5	
4. Родителите виждат ползи за общността от участието на своите деца.		1 2 3 4 5	
5. Родителите смятат, че са ангажирани в програмата и имат влияние.		1 2 3 4 5	
6. Програмата поддържа връзки с родителите и разширява контактите си.		1 2 3 4 5	
7. Програмата провежда срещи и дейности и с родителите.		1 2 3 4 5	

Контролен списък 3. Ангажиране на младежите

Критерии	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Обучителите на връстници (ОВ) имат ясна представа за дейностите, които провеждат, и защо ги провеждат.		1 2 3 4 5	
2. ОВ са пряко ангажирани в проектирането и разработването на дейностите, които изпълняват.		1 2 3 4 5	
3. ОВ са пряко ангажирани в проектирането и разработването на материалите, които използват.		1 2 3 4 5	
4. ОВ имат възможност да подлагат на преразглеждане съществуващи материали.		1 2 3 4 5	
5. ОВ вярват, че имат трибуна, от която да изразят мненията си и да бъдат чути от супервайзорите/координаторите.		1 2 3 4 5	
6. ОВ вярват, че имат трибуна, от която да изразят мненията си и да бъдат чути от ръководния екип.		1 2 3 4 5	
7. На ОВ се предоставят дребни парични стимули или символични подаръци.		1 2 3 4 5	
8. ОВ имат свой представител в борда на програмата или в съответния орган за вземане на решения.		1 2 3 4 5	
9. ОВ чувстват изпълняваните от тях дейности като свои.		1 2 3 4 5	
10. ОВ чувстват програмата като своя.		1 2 3 4 5	
11. Бюджетните въпроси, които засягат ОВ, са прозрачни и са им прецизно обяснени.		1 2 3 4 5	
12. ОВ смятат, че могат да повлияят върху насоката на програмата.		1 2 3 4 5	
13. ОВ са удовлетворени от цялостното си ниво на участие и влияние в програмата.		1 2 3 4 5	

Контролен списък 4. Партньорства между младежи и възрастни

Критерии	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Съществуват доверие и взаимно уважение между ОВ и координаторите на програмата.		1 2 3 4 5	
2. Съществуват доверие и взаимно уважение между ОВ и ръководния екип на програмата.		1 2 3 4 5	
3. ОВ знаят от опит, че техният принос и предложения се приемат сериозно от координаторите на програмата.		1 2 3 4 5	
4. ОВ знаят от опит, че техният принос и предложения се приемат сериозно от ръководния екип на програмата.		1 2 3 4 5	
5. ОВ знаят от опит, че техният принос и предложения се приемат сериозно от посредниците.		1 2 3 4 5	
6. ОВ знаят от опит, че техният принос и предложения се приемат сериозно от заинтересованите страни.		1 2 3 4 5	
7. ОВ не се чувстват манипулирани от възрастните в екипа и нямат усещането, че присъствието им е само символично или показано.		1 2 3 4 5	
8. ОВ получават признание за дейностите и постиженията си.		1 2 3 4 5	
9. Възрастните и ОВ могат успешно да урівновесят различията си по някои въпроси.		1 2 3 4 5	
10. Възрастните смятат, че ОВ са наясно със задълженията и ограниченията си.		1 2 3 4 5	
11. ОВ смятат, че възрастните в програмата са наясно с техните задължения и ограничения.		1 2 3 4 5	

12. Екипът на програмата не проявява предпочитание към някои ОВ, което да води до конфликти и объркване сред ОВ.	1 2 3 4 5
13. ОВ смятат, че възрастните в програмата са наясно с начина на мислене и чувствата им.	1 2 3 4 5
14. Програмата подкрепя личностното развитие на ОВ, включително на лидерски умения и възможности за вземане на решения.	1 2 3 4 5
15. Програмата оказва необходимата емоционална подкрепа на ОВ и в достатъчна степен развива уменията им за справяне в трудни ситуации.	1 2 3 4 5
16. В програмата цари чувство за справедливост и равноправно отношение.	1 2 3 4 5
17. Общо взето, в програмата съществува балансирано партньорство между младежите и възрастните.	1 2 3 4 5

Контролен списък 5. Сътрудничество с обучителите на връстници

Критерии	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. В програмата се усвояват и развиват умения за работа в екип.		1 2 3 4 5	
2. Пропагандират се равнопоставеността и равенството на половете, включително и на еднаквите права и отговорности.		1 2 3 4 5	
3. Предоставят се насоки за разрешаване на конфликти.		1 2 3 4 5	
4. ОВ ценят различията между хората и между тях самите.		1 2 3 4 5	
5. Програмата насърчава атмосферата на доверие и сътрудничество.		1 2 3 4 5	
6. ОВ имат споделена визия и отдаденост по отношение на програмата и нейните цели.		1 2 3 4 5	
7. В програмата има група ОВ и дейности за времето на отдых, които насърчават приятелството и сплотяването на екипа.		1 2 3 4 5	
8. Служителите не демонстрират предпочитания, което да създава неприязън и объркване.		1 2 3 4 5	

Контролен списък 6. Равенство и равнопоставеност на половете

Критерии	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Броят на момчетата и момчетата, обучители на връстници, в програмата е приемливо балансиран.		1 2 3 4 5	
2. В обучението на ОВ са включени адекватно въпроси, свързани с равенството на половете.		1 2 3 4 5	
3. В занятията с ОВ супервайзорите са включили адекватно въпроси, свързани с равенството на половете.		1 2 3 4 5	
4. В рамките на програмата се насърчават равнопоставеността и равенството между половете, включително и еднаквото натоварване и отговорности.		1 2 3 4 5	
5. Програмата спомага за развиване на критично отношение сред ОВ във връзка с половите различия и половите роли.		1 2 3 4 5	
6. Момчетата и момчетата, обучители на връстници, се чувстват уважавани и от противоположния пол.		1 2 3 4 5	
7. Програмата насърчава открити дискусии между ОВ относно половете, водени с нужно уважение, включително и за сексуалното и репродуктивното здраве.		1 2 3 4 5	
8. Програмата учи ОВ на чувствителност по отношение на различните полове, която да бъде прилагана в работата им с връстници и целеви аудитории.		1 2 3 4 5	
9. Програмата подлага на проучване и разглеждане на въпроси, които засягат насилието, малтретирането и неравенството между половете.		1 2 3 4 5	
10. По време на дейностите, изпълнявани на терен, често се формират смесени екипи с представители на двата пола.		1 2 3 4 5	

Контролен списък 7. Ангажиране на общността

Критерии	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Организацията, базирани в общността(ОБО), смятат, че са достатъчно информирани за целите, философията и дейностите на програмата.		1 2 3 4 5	
2. ОБО подкрепят програмата пряко или косвено.		1 2 3 4 5	
3. Програмата си сътрудничи с ОБО при планирането и изпълнението на дейностите.		1 2 3 4 5	
4. ОБО обогатяват своя опит, като подкрепят програмата.		1 2 3 4 5	
5. ОБО предоставят подкрепа на програмата - финансова или в натура.		1 2 3 4 5	
6. Вземащите решения лица в общността смятат, че са достатъчно информирани за целите, философията и дейностите по програмата.		1 2 3 4 5	
7. Вземащите решения лица в общността подкрепят програмата пряко или косвено.		1 2 3 4 5	
8. Програмата си сътрудничи с вземащите решения лица в общността при планирането и изпълнението на дейностите.		1 2 3 4 5	
9. Вземащите решения лица в общността обогатяват своя опит, подкрепяйки програмата.		1 2 3 4 5	
10. Вземащите решения лица в общността предоставят подкрепа на програмата - финансова или в натура.		1 2 3 4 5	
11. Организацията, създадени на религиозна основа (ОСРО), смятат, че са достатъчно информирани за целите, философията и дейностите на програмата.		1 2 3 4 5	

12. ОСРО подкрепят програмата пряко или косвено.	1 2 3 4 5
13. Програмата сътрудничи с ОСРО при планирането и изпълнението на дейностите.	1 2 3 4 5
14. ОСРО обогатяват своя опит, подкрепяйки програмата.	1 2 3 4 5
15. ОСРО предоставят подкрепа на програмата - финансова или в натура.	1 2 3 4 5
16. Програмата насърчава към моногамия и въздържание, а не само към използване на презервативи.	1 2 3 4 5
17. Програмата сътрудничи с местните училища или работи в тях.	1 2 3 4 5
18. Програмата сътрудничи със или работи в местните центрове за репродуктивно здраве и услуги в областта на ХИВ/СПИН/ППИ.	1 2 3 4 5
19. Програмата провежда дейности на ниво общност.	1 2 3 4 5

Контролен списък 8. Технически рамки

А. Проектиране на програмата	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Програмата има ясно определена целева група.		1 2 3 4 5	
2. Програмата има ясно определени цели и задачи.		1 2 3 4 5	
3. Програмата теоретично се базира на сериозна поведенческа и социална наука или на основан на доказателства опит.		1 2 3 4 5	
4. Програмата е фокусирана върху ограничаването на конкретно рисково поведение.		1 2 3 4 5	
5. Програмата предоставя големи възможности на ОВ да прилагат на практика съответните умения.		1 2 3 4 5	

Б. Изпълнение	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Разработен е реалистичен план за изпълнение.		1 2 3 4 5	
2. Екипът е съвестно обучен да проявява чувствителност спрямо нуждите на младите хора, докато обучава и наблюдава работата на обучителите на връстници.		1 2 3 4 5	
3. ОВ са достатъчно добре обучени да изпълняват основните елементи на интервенцията.		1 2 3 4 5	
4. Основните елементи на интервенцията са ясно определени за екипа и ОВ и се поддържат при предоставянето на услугите.		1 2 3 4 5	
5. Програмата е поставена в по-широк контекст, съответстващ на целевите групи младежи и общността.		1 2 3 4 5	

В. Управление	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Съществува административна подкрепа за интервенцията на най-високо ниво.		1 2 3 4 5	
2. Налице са достатъчно ресурси за текущото изпълнение, включително обучението на ОВ и супервизията им.		1 2 3 4 5	
3. Налице са достатъчно ресурси за устойчивост на програмата		1 2 3 4 5	
4. Отговорните възрастни лица са гъвкави и отворени за приноса на младите.		1 2 3 4 5	
5. Организацията на програмата е поставена в по-широк контекст, съответстващ на целевата група, населението и общността.		1 2 3 4 5	

Г. Отговаряне на нуждите на целевата група	Бележки по програмата	Бал (от нисък до висок)	Н/П
1. Програмата е в състояние да посрещне конкретните приоритети и нужди, дефинирани от общността.		1 2 3 4 5	
2. Според целевата група ОВ са представителни и компетентни в контекста на местната култура.		1 2 3 4 5	
3. За целевата група интервенцията е подходяща от гледна точка на развитието.		1 2 3 4 5	
4. Според целевата група програмата отчита и е чувствителна към половите различия.		1 2 3 4 5	
5. Интервенцията е приемлива за ОВ по отношение на качеството на партньорствата между младежи и възрастни.		1 2 3 4 5	
6. Интервенцията е приемлива за ОВ по отношение на степента на ангажираност на младежите.		1 2 3 4 5	

Обобщение на резултатите от контролните списъци

Обобщението на резултатите включва всяка оценка за отделния контролен списък, като се изчислява средна величина, за по-добро разбиране на силните и слабите страни на програмата. Например една програма може да получи високи оценки за сътрудничество със заинтересованите страни и ангажирането на общността, но ниски оценки за вътрешно сътрудничество (например сътрудничество с учителите на връстници и равнопоставеността и равенството между половете).

Оценки на контролните списъци

Оценката на контролния списък се изчислява, като се раздели общата сумирана оценка на броя на приложимите и оценени критерии. Например в "Списък за ангажиране на младежите" са включени 13 критерия за оценяване; трябва да бъде сумиран балът за всички критерии и да се раздели на 13. Ако някои критерии са неприложими или не са оценени, тогава общата сума се дели на броя на оценените критерии. Средният бал може да варира от 1 (нисък) до 5 (висок).

Контролен списък	Брой оценени критерии	Общ резултат	Среден резултат
Сътрудничество със заинтересованите страни			
Ангажиране на родителите			
Ангажиране на младежите			
Партньорство между младежи и възрастни			
Сътрудничество с учителите на връстници			
Равенство и равнопоставеност на половете			
Ангажиране на общността			
Технически рамки			
Проектиране на програмата			
Изпълнение			
Управление			
Отговаряне на нуждите на целевата група			

Избрани ресурси за обучение на връстници от връстници

Център за оценяване към Западния Мичигански университет (The Evaluation Centre at Western Michigan University)

Изчерпателен ресурс за провеждане на оценки в реално време, в който има специален раздел за използване на контролните списъци.

www.wmich.edu/evalctr/checklists

Привличане на общността за участие в проекти за репродуктивно здраве на младите хора и ХИВ/СПИН – Ръководство за оценяване на участието (Engaging Communities in Youth Reproductive Health and HIV Projects: A Guide to Participatory Assessment)

Международна организация за семейно здраве, 2006 г.

Това ръководство обобщава опита на Младежката мрежа за важната роля на младите хора в оценяване на участието в учебните и приложните дейности (УУПД), дава общ поглед как да се провежда процесът за оценяване на участието и съдържа инструментариум за УУПД с образец на занятия на работната група и инструментариум.

<http://www.fhi.org/en/Youth/YouthNet/Publications/CIresources/index.htm>

Европейски насоки за обучение на връстници от връстници в областта предпазване от СПИН (European Guidelines for Youth AIDS Peer Education)

Свенсън, Г. и др. (ред.) Европейска комисия, 1998 г.

Тази публикация на Европейската мрежа за обучение на връстници от връстници насочва младите хора как да създават, провеждат и оценяват проекти за обучение на връстници от връстници в областта предпазване от СПИН. Първите две глави разглеждат плюсовете и минусите на подхода при обучението на връстници от връстници.

Предлага се на английски, френски, немски, гръцки, италиански, португалски, испански, шведски и чешки. <http://www.europpeer.lu.se/>

Ръководство за изпълнение на “Тийнейджъри за предпазване от СПИН” (Guide to implementing TAP – Teens for AIDS Prevention)

Застъпници за младежта, второ издание, 2002 г.

Това ръководство цели да подпомогне стъпка по стъпка възрастните и тийнейджърите в създаване и изпълнение на програма за обучение на връстници от връстници за предпазване от ХИВ/СПИН в училищата и различните общности. То съдържа планове за 17 занятия с предлагани дейности и описание на текущи проекти.

<http://www.advocatesforyouth.org/publications/tap.htm>

Как да създадем ефективен проект за обучение на връстници от връстници – насоки за проекти за предпазване от СПИН (How to Create an Effective Peer Education Project: Guidelines for AIDS Prevention Projects)

Международна организация за семейно здраве

Този документ предоставя практически насоки за планиране и изпълнение на проект за обучение на връстници от връстници и привлича вниманието върху евентуални трудности.

<http://www.fhi.org/en/HIVAIDS/pub/guide/BCC+Handbooks/.htm>

Подобряване на набирането, участието и задържането на момичета сред учителите на връстници в програмата Geracao BIZ в Мозамбик (Improving Female Recruitment, Participation and Retention among Peer Educators in the Geracao BIZ Program in Mozambique)

“Патфайндър” заедно с Работната група на USAID по въпросите на равнопоставеността на половете, 2006 г.

Този отчет за интервенционен проект в Мозамбик предлага начини за ангажиране участието на момичета обучителки на връстници, например чрез привличане на родителите.

http://www.pathfind.org/site/DocServer/PF_Mozambique.pdf?docID=6221

Да се научиш да живееш – мониторинг и оценяване на програми за превенция на ХИВ/СПИН сред младите хора (Learning to Live: Monitoring and Evaluating HIV/AIDS Programmes for Young People)

“Спасете децата”, 2002 г.

Това е практическо ръководство за разработване, мониторинг и оценяване на практическата дейност при свързани с ХИВ/СПИН програми за млади хора въз основа на опита от провежданите проекти по цял свят. То съсредоточава вниманието върху най-новата информация за обучението на връстници от връстници, обучението в училищата, клиничното предоставяне на услуги, достигането до особено уязвими деца и работата с деца, засегнати от ХИВ/СПИН.

Предлага се съкратен вариант на английски и португалски.

<http://www.reliefweb.int/rw/lib.nsf/db900SID/LHON-64LK6C?OpenDocument>

Методът на описателно изследване – изучаване на поведенческите модели на младежи от младежи (The Narrative Research Method – Studying Behaviour Pattern of Young People by Young People)

Световна здравна организация, 1993 г.

Този изследователски инструментариум е широко използван за разбиране на поведението, включително сексуалното поведение на младите хора в кон-

текста на културалната им действителност. Формира се основна група младежи, за да разработи представително описание на поведението в тяхната общност. След това то се трансформира във "въпросник", който се използва при други младежи в подлежащите на изследване райони. Констатациите по тази методика на участието може да се използват за разработване на местни или национални планове за действие с цел промоция на здравето на подрастващите и на здравно-информационните продукти, за чието разработване младежите от основната група могат да участват като фасилитатори.

Предлага се на английски, френски и испански.

<http://www.who.int/bookorders/anglais/detart1.jsp?sesslan=1&codlan=1&codcol=93&codcch=54#>

Подходът за обучение на връстници от връстници в образованието по репродуктивно здраве за подрастващите: някои поуки (Peer Approach in Adolescent Reproductive Health Education: Some Sessions Learned)

Бюро на ЮНЕСКО за образование в Азия и Тихоокеанския регион, Тайланд, 2003 г.

Тази брошура фокусира вниманието върху изучаване въздействието на обучението на връстници от връстници върху популяризирането на здравословно поведение сред подрастващите, синтезира опита на терен и предлага насоки, които да дадат възможност на отговорните лица и изпълняващите програмите да приемат или адаптират подходящи стратегии за своята среда.

http://www.unescobkk.org/fileadmin/user_upload/arsh/IPs/IP_peerapproach.pdf

Обучение на връстници от връстници и ХИВ/СПИН: концепции, приложения и предизвикателства (Peer Education and HIV/AIDS: Concepts, Uses and Challenges)

Съвместна програма на ООН за ХИВ/СПИН, Сборник с най-добрите практики, 1999 г.

В брошурата се разглежда теорията за обучение на връстници от връстници и се предоставя преглед на литературата и резултатите от оценката на нуждите, проведена през април 1999 в Ямайка. Предлага се на английски, френски и испански.

<http://www.unaids.org/DocOrder/OrderForm.aspx> (търсете BP095 в разгела "Сборник с най-добрите практики")

Обучение на връстници от връстници и ХИВ/СПИН: опит от миналото и насоки за бъдещето (Peer Education and HIV/AIDS: Past Experiences, Future Directions)

Съвет за население, 1999 г.

Този отчет представя констатациите от проект с глобално участие, предназ-

начен за по-добро разбиране на обучението на връстници от връстници, за по-добра информираност на политиките и програмите, свързани с предотвратяването на ХИВ и грижата и подкрепата за хората, живеещи с ХИВ/СПИН.

http://www.popcouncil.org/pdfs/peer_ed.pdf

Инструментариум за обучение на връстници от връстници (Peer Education Toolkit)

Фонд на ООН за население и Международна организация за семейно здраве, 2005-2006 г.

Поредицата от пет помагала включва наръчник за обучение на обучаващи, наръчник за театрално-базирани техники при обучението на връстници от връстници, стандарти за програми за обучение на връстници от връстници, инструментариум за усъвършенстване на представянето и настоящата публикация – инструментариум за оценяване. В първите три помагала са посочени различни ресурси за всички аспекти на обучението на връстници от връстници.

<http://www.fhi.org/en/Youth/YouthNet/Publications/peeredtoolkit/index.htm>

От връстник за връстник: създаване на успешни програми за обучение на връстници от връстници (Peer to Peer: Creating Successful Peer Education Programs)

Международна федерация за семейно планиране (IPPF), 2004 г.

Това ръководство описва необходимите стъпки за планиране, изпълнение и оценка на програма за обучаване на младежи, които да обучават връстниците си в областта на сексуалното и репродуктивното здраве. То съдържа подходящи за адаптиране помагала в подкрепа на дейностите на програмата, както и примери за проекти на асоциациите, членуващи в IPPF в Латинска Америка и Карибския регион.

http://www.ippfwhr.org/publications/publication_detail_e.asp?PubID=62

От връстник за връстник: младежите предотвратяват инфектирането с ХИВ заедно (Peer to Peer: Youth Preventing HIV Infection Together)

Застъпници за младежта, 1993 г.

Този ресурс за планиращите програмите и младите активисти разглежда обосновката и научните изследвания, стоящи в основата на подхода за обучение на връстници от връстници за намаляване на риска и с фокус върху предотвратяването на ХИВ. Представени са в подробности успешните модели на програми за обучение на връстници от връстници.

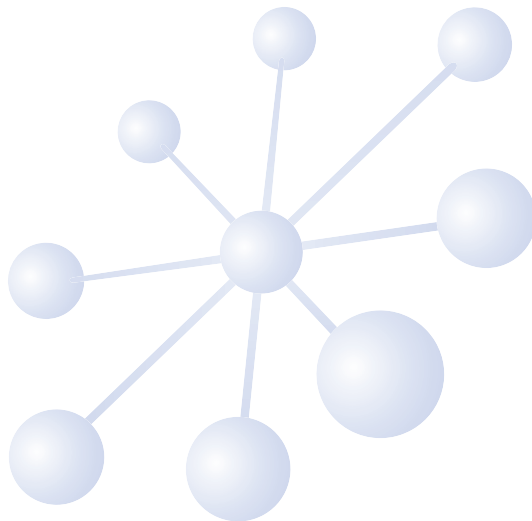
<http://www.advocatesforyouth.org/publications/peertopeer.pdf>

Rutanang Peer Education

Училище за обществено здраве, Харвард

Рутанганг е резултат от двегодишно сътрудничество в Южна Африка за постигане на отговорно възприемане на обучението на връстници от връстници като прецизно научно начинание. Приложени са широк спектър от обучаващи и други материали за използване от училищата, неправителствените организации и във висшето образование.

<http://www.hsph.harvard.edu/peereducation/>

Бележки

¹ Svenson G., Burke H. *Formative Research of Youth Peer Education Productivity and Sustainability. Youth Research Working Paper No. 3.* Research Triangle Park, NC: Family Health International, 2005, Available at <http://www.fhi.org/en/Youth/YouthNet/Publications/YouthResearchWorkingPapers.htm>

² U.S. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). *Compendium of HIV Prevention Interventions with Evidence of Effectiveness.* Section 3. Intervention Checklist. Atlanta: CDC, 2001. Available at http://www.cdc.gov/hiv/resources/reports/hiv_compendium/pdf/HIVcompendium.pdf

³ World Health Organization (WHO). *Rapid Assessment and Response Technical Guide TG-RAR.* Geneva: WHO, 2003. Available at www.who.int/docstore/hiv/Core/CoverALT.html

⁴ Senderowitz J, Soltres C, and Hainsworth G. *Clinic Assessment of Youth Friendly Services: A Tool for Assessing and Improving Reproductive Health Services for Youth.* Watertown, MA: Pathfinder International, 2002. Available at <http://www.pathfinder.org/site/DocServer/mergedYFStool.pdf?docID=521>

⁵ Световна здравна организация

⁶ Харт, *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship. Innocenti Essays No.4.* Ню Йорк, Детски фонд на ООН, 1992 г.

